

הלכות שבת הירנא

של שבת וגדולי החכמים היו עושים בעצמם מלאכות שאינן לפי כבודם כדי להרבות בכבוד השבת¹⁰¹ יש מהם שהיה מחתך הירק דק דק בעצמו¹⁰² ויש מהם שהיו מבקעים עצים בעצמם¹⁰³ ויש מהם שהיה מצית האור תחת העצים בעצמו¹⁰⁴ ויש מהם שהיה מתקן הבית ומפנה כלי החול ומכניס כלים הצריכים לשבת¹⁰⁵ ובעסק זה היה יוצא ונכנס תמיד בביתו בערב שבת להוציא כלי החול ולהכניס משאות כלי תשמיש וגדרי חופש ומיני מגדים להראות כבוד השבת שהוא חשוב עליו וחרד לכבודו כאדם שמקבל את רבו בביתו שהוא מראה לו שהוא חשוב עליו וחרד לכבודו לטרוח ולהרבות בשבילו¹⁰⁶ ומהם ילמוד כל אדם לטרוח בעצמו ואל יאמר אך אפגום כבודי כי זהו כבודו שמכבד השבת¹⁰⁷:

ה' יש לזהר להשחית הסכין בכל ערב שבת¹⁰⁸ כי זהו מכבוד השבת שמכין עצמו לאכילה ורמו לדבר והכינו את אשר יביאו ובתיבת את נרמו הסכין¹⁰⁹ מלשון לאתים ולמומרות¹¹⁰ ואומר¹¹¹ וידעת כי שלום אהלך ודרשו חכמים¹¹² זו השחוח סכין כי אם קחה הברול ולא יוכל להתוך אין זה שלום בית:

ז טוב לומר על כל דבר שקונה זהו לכבוד שבת¹¹³ וכן בכל מה שהוא עושה טוב לחשוב שעושה לכבוד שבת:

ז טוב יותר לקנות בערב שבת מלקנות ביום ה'¹¹⁴ כמה דברים אמורים במשקין ומיני מגדים וכיוצא בהם מדברים שאינם צריכים הכנה להכניס שיהיו ראויים להנאתם¹¹⁵ אבל מאכלים הצריכים עריין הכנה טוב יותר לקנות ביום ה'¹¹⁶ כדי שיהיה לו פנאי הרבה לטרוח בהנחתם¹¹⁷ ולהתעסק בשאר צרכי שבת:
ח' יש למעום התבשילים בערב שבת¹¹⁸ וטוב למעום מכל תבשיל ותבשיל¹¹⁹:

רנא שלא לעשות מלאכה בערב שבת מן המנחה ולמעלה וכו' ה' מעיפים:

א אסרו חכמים לעשות מלאכה בערב שבת וערב י"ט מן המנחה ולמעלה וכל העושה אינו רואה סימן ברכה לעולם¹²⁰ מאותה מלאכה¹²¹ שמה שמרויח בה מפסיד כנגד זה ממקום אחר¹²² אבל אין עונשין אותו עליה¹²³ לא נדוי ולא מכות מדרות¹²⁴ כדרך

יט גמרא שבת קיט, א.

כ רב חסדא שם. מור ושילע שם.

כא רבה רבי יוסף שם. מור ושילע שם.

כב ר' יודא שם. מור ושילע שם.

כג רב נתן בר יצחק שם. מור ושילע שם.

כד רש"י שם ר"ח מכתב.

כה שור ושילע שם.

כו כל בו סי' לא. תמ"א סי' א.

כז כ"י שם בשם סי' חיי' עולם. ספר היראה אות שם.

לבוש סוס"א. ס"ז סק"ב.

כח ישע"י ב, ד.

כט אינה ה, כר.

ל ס' היראה וכל בו שם בשם הספר. הובא בב"י סוף המינן. מדרש"ל בהגהותיו לטור סי' רפ. ב"ח שם ס"א.

לא מ"א סק"א בשם כתבי האר"י ו"ל.

לב מ"א שם בשם כתבי האר"י ו"ל (פרי עין חיים שער ה' פ"א"ב. שער הכונת עין ליל ו').

לג תוספת שבת סק"א.

לד ראה לעיל סי' רמב סי"א.

לה תוספת שבת שם. ת"א סי' תקעה סק"ד.

לו מחזור ויטרי (סי' קצא) בשם הירושלמי. שבלי הלש

לו סי' פ. משנה שם סי' תח. אליה וזמא סק"ב. וראה

לק"ש ח"ב ע' 475.

לז מ"א סוס"א בשם כתבי האר"י ו"ל (פרי עין חיים

שער ח' פ"א).

סימן רנא

א ברייתא פסחים נ ע"ב. מור ושילע סי' א.

ב מ"א סק"ג. וראה אליה רבה רס"ב.

ג מ"ז סי' תמח סק"א. תוספת שבת כאן סק"ב. וראה גם לקמן סי' תמח ס"ג.

ד גמרא שם. מ"א סק"ב.

ה הרמב"ם פ"ח מהל' יו"ט ה"ח. וסמ"ג ל"ח ע"ה בסופו.

הלכות שבת רנא

פז

שעושים לעובר על דברי חכמים לפי שלא החמירו כל כך באיסור זה והכל מקום גוערין בו ומבטלין אותו מלעשותה בעל כרחו:

ב יש אומרים שאיסור זה הוא מן מנחה גדולה ולמעלה דהיינו משש שעות ומחצה ואילך⁹ ויש אומרים שהוא ממנחה קמנה דהיינו מתשעה ומחצה ואילך ולענין הלכה המקל ברבוי סופרים לא הפסיד הברכה¹⁰:

ג לא אסרו אלא מלאכה גמורה אבל (א) פרקמטיא מותרת¹¹ עד שיעור שיחבאר בס' רנ"ו¹².

קונטרס אחרון

(א) פרקמטיא בו עיני מגי'א סק"א¹³. ואף שראיה שניה¹⁴ סתורה מדברי עצמו בסק"ד¹⁵, ובסי' רנ"ו ג"כ דבריו¹⁶ סותרין זה את זה לכאורה, מכל מקום ראיה ראשונה¹⁷ קיימת. דבסוף פ"ק דשבת¹⁸ פירש"י דמצור לצידון מהלך יום, וא"כ הגיעו שם קרוב ללילה והסתרו שם עד תקיעה שניה שהיא שעה קודם צאת הכוכבים¹⁹, או אפילו עד סמוך לבין השמשות כמ"ש לקמן בסמוך. ומכל שכן²⁰ למ"ד מנחה גדולה, אי אפשר לומר כלל דהגיעו לשם קודם מנחה גדולה הרבה שהיה להם שהות להסתתר קודם מנחה גדולה, דא"כ מאי רבותא אשמעינן ברייתא דשרי להפליג כיון שאין שם מהלך חצי יום. והוא הדין למ"ד מנחה קטנה שרי²¹, דבהא לא פליגי. ואף שראיה זו היא לפירוש רש"י, ולא לפירוש הרמב"ם²² שנתבאר בס' רמ"ת²³, ורש"י ס"ל מנחה קטנה²⁴, מכל מקום הטור דס"ל מנחה גדולה ס"ל כפירוש רש"י ולא כפירוש הרמב"ם, מדלא הביא זה בס' רמ"ת ודו"ק. וגם לרש"י דס"ל מנחה קטנה²⁵ ע"כ צריך לומר דעובדא דבני בישון מיידי דוקא לאחר מנחה קטנה, לפי מ"ש הר"ן בריש פ"ד דפסחים²⁶ דבשאר ערב יו"ט ושבתות אף אם נהגו באיזה מקומות לאסור מלאכה קודם המנחה אינו כלום ע"ש²⁷.

וגם ראיה שניה עולה יפה למ"ד מנחה גדולה²⁸. דלדידיה צריך לומר דתקיעה שניה היתה במנחה קטנה²⁹ להבטיל העיר ממלאכות המתורות, כגון שצריך לו השכר להוצאת שבת כמ"ש הט"ז³⁰, או מלאכה שהיא לצורך השבת אלא שהן מלאכות שיש בהן עסק רב ויש לחוש בהן

י רש"י פסחים ג, ב ד"ה מן המנחה. לגירסת רא"ס בבבאוריו על הסוגי' שם. דעה ה' בפועל שם. מ"א ס"ק ר. וראה גם לקמן סי' רנז.
יא ט"ז מוסק"א.
יב מ"א סק"א.
יג כגז שעה קודם הלילה.

ז כדלקמן סי' תצו ס"ב ו"ג.
ח ראה ע"ש סק"א.
ט חוב"ס שם וסוגי' שם. מ"א סק"ב.
ט טור ומדרכי פסחים סי' תרג בשם מהר"ם בתשב"ץ סי' צ. דעה הא' בשו"ע ס"א. ב"ח סוף ס"א. עפ"ת וקנס ס"א ק.

צייונים לקונטרס אחרון

קטנה, צריך לומר שפרקמטיא שרי בזמן איסור מלאכה. י שהפליגו מצור לצידון לצורך פרקמטיא. יא פ"ל הי"ג: ומצור לצידון וכיוצא בהן אפילו דלבר הרשות מותר, וראה ערך שי אור"ח סי' רנא. יב סעיף ב (וראה שם סי"ב). יג וא"כ יש לומר דל"ב הידועת אין זו הוכחה ברורה. יד שאיסור מלאכה מתחיל ממנחה קטנה (כדלעיל סי"ב). טו ד"ה מאי איריא, וראה ערך שי שם. טז שא"כ נהגו בני בישיב בערבי שבתות אחר המנחה, ולכולי עלמא גם אז שרי פרקמטיא. יז שלדעתם תקיעה א' להבטיל ממלאכה גמורה ושניה לסגור תנאות ולהבטיל ממלאכות המתורות (וא"כ פרקמטיא שרי בזמן איסור מלאכה). יח כאופן הא' שבמ"א לקמן שם. יט ס"ק ב. וכדלקמן בפנים סי"ה.

א ב' ראית שפרקמטיא שרי בזמן איסור מלאכה. ב שתקיעה שניה היא לבטל העיר וחנאותיה. ג שגם מלאכה מותרת עד תקיעה שניה. ד (א) שתקיעה שניה במנחה קטנה (ומבואר בברייתא לה, ב ששניה להבטיל תנאות), (ב) שסגירת תנאות כגז שעה קודם השבת (ולהלן יתבאר ישוב הסמירה). ה מבני בישון (כפסחים ג, טע"ב) שוללי מנהג אבותיהם היו נוסעים מצור לצידון לסתור ביום השוק בערב שבת (אף לאחר זמן איסור מלאכה). ו יט, א ד"ה ומצור. ז לדעת הרמב"ם המבוארת לקמן, שאיסור מלאכה מתקיעה ראשונה במנחה קטנה. ח שיש לתוכיח שפרקמטיא שרי אחר זמן איסור מלאכה, לדעה הא' דלעיל סי"ב, שאיסור מלאכה הוא ממנחה גדולה. ט לדעה ה' דלעיל סי"ב, שאיסור מלאכה ממנחה

ואפילו מלאכה גמורה אינה אסורה אלא כשנקבע עצמו עליה אבל מותר לעשות מלאכה לפי שעה דרך עראי¹¹ כגון אם נודמן לו לכתוב אגרת שלומים¹⁰ וכיוצא בה. שלא אסרו אלא לעשות מלאכה דרך קבע כדי שיהיה פנוי להתעסק בצרכי שבת¹².

קונטרס אחרון

דילמא אתי לאמשוכי, כמ"ש המג"א סי' רל"ב³ לענין תפלת המנחה שזמנה עד צאת הכוכבים⁴ ואפ"ה ממנחה קטנה ואילך אסורין מלאכות אלו, והוא הדין לענין שבת. והמתירים מלאכות המתרות ע"כ מיירי בכהאי גוונא דליכא למיתש דילמא אתי לאמשוכי, דאל"כ מאי שנא מתפלת המנחה. או אפשר⁵ דתקיעה ב' הייתה חצי שעה קודם זמן קבלת שבת, דאו פשיטא דיש לאסור אפילו מלאכות המתרות אם יש לחוש בהן דלמא אתי לאמשוכי, כמו שאסרו אותן ואת האכילה חצי שעה קודם זמן תפלת המנחה וערביה. ולפי שזמן קבלת שבת חצי שעה לכל הפחות קודם צאת הכוכבים כמ"ש רמ"א סי' רנ"ו, דהיינו מעט קודם בין השמשות, שהוא כמו שליש או רביע שעה עיין סי' תנ"ט⁶, להוסיף מחול על הקדש, עיין מג"א סי' רס"א⁷, לכן כתב המג"א בסי' רנ"ו דעכ"פ שעה קודם צאת הכוכבים ראוי לסגור התנויות, אע"פ שהיא מלאכה המתרת מכל מקום דילמא אתי לאמשוכי כי ראיה גודל המכשלה כו', והיינו שראוי לעשות כן אפילו למי שירצה להקל בדברי סופרים כמאן דאמר מנחה גדולה⁸. אבל המג"א⁹ ס"ל כמ"ד מנחה קטנה, לפי שדוחק בעיניו לאוקמי ברייתא במלאכות המתרות, אלא סבירא ליה דתקיעה שניה הייתה במנחה קטנה כמ"ש בסי' רנ"ו להבטיל מלאכות האסורות, ואפילו בכהאי גוונא דליכא למיתש דילמא אתי לאמשוכי, ולסגור התנויות¹⁰ משום דילמא אתי לאמשוכי שלפעמים באו שר אחד כו'. אבל¹¹ שאר פרקמטיא שהיא בענין שאין לחוש בה לאמשוכי מותרת לך שיכול לגומרה קודם קבלת שבת. ותקיעה ראשונה הייתה קודם מנחה קטנה, כדי שיוכנסו עם כששדות לעיר¹² קודם מנחה קטנה ויהיה להם שהות להתעסק בצרכי שבת ב' שעות ומחצה שממנה קטנה ואילך כמו בני העיר, דהא מהאי טעמא אסרו המלאכה ממנחה קטנה ואילך.

אבל להטור דס"ל מנחה גדולה אי אפשר לומר כן, שהרי כתב בסי' רנ"ו דתקיעה ראשונה הייתה במנחה², וגם אין סבאי כלל לומר דתקיעה ראשונה הייתה הרבה קודם מנחה גדולה⁴. ומלשון הרמב"ם שכתב בהל' יו"ט פ"ח³ שלא יעשה מלאכה בערב יו"ט מן המנחה ולמעלה כמו בערב שבת, ובהלכות שבת לא הזכיר כלום אלא כתב השש תקיעות בסוף פ"ה, וסיים שם דתקיעה ראשונה במנחה, משמע קצת דאיסור מלאכה אפילו בעירי נמשך מתקיעה ראשונה ואילך, שהרי לא הזכיר שדה בהל' יו"ט. וגם ברייתא ריש פרק מקום שנהגו לא הוזכר שדה, והוא תלמוד

יד אור דיוע הל' ער"ש סי' ג. דמ"א ס"א.
טו רנ"א שם. וראה ררכי משה סק"ג.

טז אור דיוע ורכי משה שם.

צייונים לקונטרס אחרון

כז גם זה כמנחה קטנה, שהרי תקיעה ב' לביטול מלאכה ולסגור תנויות, וסגירת תנויות לדעת זו במנחה קטנה.
כח וכיון שביטול מלאכה וסגירת תנויות שניהם כמנחה גדולה, אי"כ צריך לפי שש"ש (כאן סי' א) פרקמטיא שרי, היינו שאר פרקמטיא כו', בט כפרוש רש"י לה, ב' ד"ה להבטיל ממלאכה שבשדות.
ל לאסור מלאכה, ושניה להבטיל תנויות. לא וצריך לומר (לדעת הסוברים שמלאכה אסורה ממנחה גדולה) שתקיעה ראשונה לאסור מלאכה גמורה ושניה לאסור מלאכה המתרת ולסגור תנויות (ואי"כ אין הוכחה שאר פרקמטיא קטנה, כדלעיל לדעת המ"א).
לב הלכה יו.

כ ט"ק ו.
כא ראה טור ושו"ע סי' רל"ג ס"א. וראה גם לקמן סי' תלא קו"א סי' א. סדר הכנסת שבת.
כב כאופן הב' שבמ"א לקמן שם.
כג לקמן שם סי', לפי ב' הדיעות אם ישעור מהלך כ"ט הוא י"ח דקות או כ"ד דקות. וראה סדר הכנסת שבת וש"ע.
כד סי' ט.
כה שמלאכה אסורה ממנחה גדולה, והתנויות מתוחות עד התקיעה השניה (ואין הוכחה שהתנויות נסגרות ממנחה קטנה).
כו כאן סי' ד, שתקיעה ב' כמנחה קטנה להבטיל ממלאכה גמורה (שזה דאי אסור אחרי מנחה קטנה), ואי"כ בודאי גם התנויות נסגרות במנחה קטנה.

הלכות שבת רנא

פמא

(ואפילו מי שאינו צריך כלל להתעסק בצרכי שבת אסור לו לעשות מלאכה מן המנחה ולמעלה לפי שלא רצו חכמים לחלק בגורתם).

ואפילו לקבוע ענינו למלאכה גמורה¹¹ אין איסור אלא כשאנה לצורך השבת או אפילו לצורך השבת אלא שעושה בשכר אבל לעשות לצורך השבת בחנם כגון לתפור בגדים לצורך השבת¹² בין לו בין לחבירו¹³ בחנם מותר כל היום וכן מותר להעתיק ספרים ללמוד בהם¹⁴ בין שכותב לעצמו בין שכותב לחבירו בחנם דכיון שהוא דבר מצוה הרי זה כלצורך שבת¹⁵:

ד' אסור לספר את הנכרי בערב שבת מן המנחה ולמעלה אפילו הספודת שהיא מעשה הדיוט¹⁶ ואפילו מספרו בחנם כיון שאין במלאכה זו צורך השבת.

אבל מותר לספר את ישראל כל היום¹⁷ אפילו מעשה אומן¹⁸ ואפילו בשכר¹⁹ ואינו הומה לתפירת בגדים ושאר המלאכות שאין הרבר ניכר שהמלאכה נעשית עכשיו בשביל השבת לפיכך אין היתר אלא בחנם (שכשיטלו שכר הרי זה כאלו נעשית בשביל שכרו בלבד ואינה נעשית כלל עכשיו בשביל השבת) אבל התספורת ניכרת שנעשית עכשיו בשביל השבת²⁰:

ה' מי שהוא עני ורוצה לעשות מלאכה להשתכר להוציא השכר לצורך שבת מותר לו לעשות כל היום שהרי אפילו בחול המועד מותר לו לעשות כל המלאכות על דרך זה²¹ כמו שיתבאר בס' תקמ"ב²² וכל שכן בערב שבת מן המנחה ולמעלה שהוא קל מחולו של מועד לפיכך כל מה שמותר בחולו של מועד כל שכן שמותר בערב שבת²³ כל היום אפילו בשכר:

קונטרס אחרון

בתקיעות²⁴. וסתם מנחה בלשונו היא מנחה קטנה כמבואר מדבריו בהל' תפלה²⁵, וכדמוכח מהא דסתם גבי ערב פסח²⁶ ע"ש, ודומיא דלא יאכל מן המנחה ולמעלה שבפ"ו מהל' יו"ט²⁷ דהיינו מנחה קטנה²⁸. וצריך לומר דתקיעה שנייה להבטיל העיר ממקח וממכר, כדפירש הר"ן²⁹ לפי נוסחא שלפנינו אם אין בה חסרון. ולפי זה אין בנו כת לסגור התנויות אף למ"ד מנחה קטנה, עד חצי שעה קודם זמן קבלת שבת כמ"ש בס"י רנ"ו:

ג כל בו ס"י נה. רמ"א. וראה מ"מ תענינם.	יז עולת שבת סק"ב. אלה רבה סק"ו.
ד ר"י. ח"א סק"ה.	יח ר"י ש פסחים פ"ד מוס"א. וטור בשם ראב"יה ס' תענה. שו"ע ס"ב. וראה קיצור הלכות הערה 4.
ה לבוש ס"ב. מ"א שם.	יט ב"י. רמ"א ס"ב.
ו ח"א שם.	כ רא"ש שם. מור וש"ע ס"ב. וראה מ"מ תענינם. פסק אהר"ן ע' 195.
ז ח"א סק"ב.	כא כ"י ולבוש ס"ב.
ח ח"א סק"ב.	כב מ"א סק"ה. אלה רבה סק"י.

ציונים לקונטרס אחרון

לג ממה שכתב בהל' יו"ט כמו בערב שבת ונב"ל. לד ראה שם פ"ג ה"ב. לה הל' המקן ומצה פ"ו ה"ב: מקודם המנחה (ומפורש בברייתא פסחים צט, ב שהכוונה למנחה קטנה, וכדלקמן ס' תענה ס"א). לו הלכה טז.

לז כדמוכח מגמרא פסחים שם, וכדלעיל סי' רמט ס"ט. לח סוף פ"ב דשבת (על התקיעה השנית); כדי לבטל עיר ממלאכה ממקח וממכר (ולא כמו ברש"י: העיר ממלאכה והתנויות ממקח וממכר).